

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Valtioneuvoston tasa-arvopoliittinen selonteko 2022
VNS 5/2022 vp

Johdanto

Tasa-arvopoliittisessa selonteossa linjataan valtioneuvoston sukupuolten tasa-arvopoliittikkaa ja asetetaan Suomen pitkän ajan kansalliset ja kansainväliset tasa-arvotavoitteet 2020-luvun loppuun saakka.

Väestöliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto selonteosta, jonka valmistelussa olemme yhtenä yhteistyötahona olleet aiemmin mukana. Selonteossa on tehty perusteellista taustatyötä ja arvioitu sukupuolten tasa-arvon tilannetta ja tulevaisuuden tavoitteita Suomessa. Selonteon laatimisessa on käytetty hyväksi tarkkoja tilastotietoja, erilaisia indikaattoreita ja mittareita sekä monipuolista muuta taustamateriaalia.

Kokonaisuudessaan selonteko edistää perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa. Väestöliitto pitää selontekoa selkeänä ja esitettyjä näkökohtia perusteltuina. Tavoitteet on käyty monipuolisesti läpi ja esitetty hyvin, miksi juuri ne ovat kansallisina tavoitteina tarpeen. Myös keskeisiä haasteita on nostettu esille. Toimenpidelinjausten sijaan tasa-arvopoliittinen selonteko tarjoaa pitkän linjan tavoitekehityksen. Tulevat hallitukset määrittelevät omat toimenpiteensä sekä miten kullakin hallituskaudella varmistetaan sukupuolten tasa-arvotavoitteiden saavuttaminen.

Perusteellisuudestaan huolimatta selonteko jää melko yleiselle tasolle. Herää kysymys, olisivatko astetta konkreettisemmat toimenpide-ehdotukset olleet mahdollisia? Vastuu jätetään ja siirretään nyt kokonaan tuleville hallituksille. Vaikka tämän selonteon alussa kerrotaan, että kyse on tavoitelinjausten koonnista, voisiko siinä olla mukana myös tarkempia politiikkatoimia? Eräissä muissa selonteoissa on otettu mukaan myös tarkempia toimenpide-ehdotuksia.

Tässä lausunnossa Väestöliitto keskittyy tarkastelemaan muutamia aihekokonaisuuksia (vrt. selonteon teema-alueet 1, 5 ja 6) sekä nostamaan esiin näkökohtia kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta.

Tasa-arvoinen ja syrjimätön Suomi – mitä on edelleen painotettava?

Jotta yhdenvertaisuus ja erityisesti sukupuolten tasa-arvo voisi toteutua läpileikkaavasti yhteiskunnassa, on sekä lainsäädännön että eri viranomaisten toimivallan jaon oltava selkeä. Kuten selonteossa esimerkkinä mainitaan, ei yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivalta tällä hetkellä kata työelämän syrjintätapauksia. Tämä kaventaa oikeussuojaa henkilöille, jotka kokevat syrjintää työelämässä seksuaalisen suuntautumisensa perusteella. Seksuaalinen suuntautuminen on kielletty syrjintäperuste yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) mutta ei laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) eli nk. tasa-arvolaisissa. Näin ollen **seksuaalisen suuntautumisen perusteella koettu työsyryntä tulee vain harvoin viranomaisten tietoon. Tähän on saatava muutos.**

Lisäksi **työpaikkojen tasa-arvosuunnitelmia ja palkkakartoituksia koskevaa sääntelyä tulisi täsmentää ja selkiyttää niin, että sukupuoleen perustuvat palkkaerot voitaisiin havaita ja niihin voitaisiin välittömästi puuttua.** Palkkasyryntää epäilevällä on monenlaisia esteitä nostaa mahdollista syrjintää esille.

Haasteet liittyvät muun muassa tiedonsaantioikeuksiin palkoista. **Tietojen saannin ja prosessin monipuolisuus voi nostaa syrjintää epäilevän kynnystä aloittaa selvitysprosessia.** Sukupuolisyrjintää kokeneen oikeusturvassa on puutteita ja oikeusturvan parantamista on jatkettava. Samalla on kiinnitettävä huomiota myös perinteisten miesvaltaisten alojen selittämättömiin palkkaeroihin sukupuolten välillä (noin 5 prosentin palkkaero). Seurantaa on tehtävä eri toimialojen tilastojen ja lainsäädännön avulla (vrt. myös samapalkkaisuusohjelma).

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään tasa-arvolain lisäksi myös muussa lainsäädännössä. Selonteossa on hyvin nostettu esille **työelämää koskevan lainsäädännön kehittäminen**, liittyen esimerkiksi itsensä työllistämiseen, alustatalouteen, vuokratyöhön ja vaihtelevaan työaikaan, joissa sukupuolinäkökulma tulisi ottaa huomioon. On myös arvioitava, **miten raskaussyrjintäsuojaa sekä imetyksen suojelua voisi nykyisestä vahvistaa** (vrt. myös ILO:n äitiyssuojelun uudistamista koskeva yleissopimus n:o 183).

Suojan tarve tulisi tunnistaa myös muissa kuin tavanomaisimmissa lapsen saamisen tilanteissa. **Suojaa tulisi vahvistaa myös lapsettomuushoitoihin osallistumisen ja adoptioprosessin vireilläolon perusteella.** Käytännössä aina, kun valmistellaan lainsäädäntöä, jonka vaikutukset tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen ovat merkittäviä, olisi sukupuolivaikutukset otettava erityisesti huomioon.

Tasa-arvotavoitteita ei myöskään voida saavuttaa ilman, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeudet toteutuvat. Seksuaalioikeuksien keskiössä on jokaisen oikeus ilmentää ja toteuttaa omaa sukupuoltaan ja seksuaalisuuttaan haluamallaan tavalla. Suomen on sitouduttava siihen, että **jokaisen ihmisen hyvä seksuaali- ja lisääntymisterveys- sekä oikeudet toteutuvat.**

Suomi ei voi täysin saavuttaa YK:n kestävän kehityksen tavoitteita, jos tasa-arvotavoite (tavoite 5) ei toteudu ja jos seksuaali- ja lisääntymisterveyttä ja lisääntymisoikeutta koskeviin tavoitteisiin ei päästä. Seksuaalioikeudet ovat sidoksissa ihmisoikeuksien toteutumiseen ja laajempaan yhteiskunnalliseen kehitykseen. Kestävä kehitys edellyttää, että ihmisillä on näkemystä, voimavaroja ja tahtoa muuttaa ja kehittää yhteiskuntaansa. Seksuaalioikeuksien takaaminen mahdollistaa päätökset omasta elämästään ja kouluttautumisen. Siten seksuaalioikeudet ovat edellytys kestävän kehityksen toteutumiselle.

Seksuaaliterveyspalvelujen laadun ja määrän heikkeneminen yhteiskunnan säästötoimenpiteiden vuoksi on riski. Resurssien tilapäinen tai pitempiaikainen väheneminen voi johtaa seksuaaliterveyspalvelujen, kuten ehkäisypalveluiden laadun heikkenemiseen, saatavuuden vaikeutumiseen sekä seksuaalirikollisuuden uhrien tukipalvelujen kehittämisen ja toiminnan laajentamisen ehtymiseen. Esimerkkinä resurssien heikentymisen vaikutuksista voi olla muun muassa nuorten maksuttoman ehkäisyn tarjoamisen lopettaminen julkisten palvelujen toimesta, vaikka tavoite maksuttoman ehkäisyn laajentamisesta kaikille nuorille ja nuorille aikuisille on kirjattuna 2020-luvun tavoitteisiin ja tasa-arvopoliittiseen selontekoon.

Maksuttoman ehkäisyn tarjoaminen tukee seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja -oikeuksien toteutumista. Samoin sitä tukee **varhaiskasvatus- ja koulutusjärjestelmän läpäisevä ja ikätasoisesti toteutettu seksuaalikasvatus**, joka vahvistaa ymmärrystä jokaisen oikeudesta rikkomattomaan koskemattomuuteen sekä rakentaa yhteiskuntaa, jossa on tilaa sukupuolen moninaisuudelle.

Näihin tavoitteisiin myönteisesti vaikuttavia keinoja ovat: **lapsuudesta alkava ikätasoinen, kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus, oikeus laadukkaisiin lisääntymisterveys- ja ehkäisy palveluihin sekä jokaisen ihmisen itsemääräämisoikeuden toteutuminen.** Näihin kuuluvat myös **suunnitelmallinen seksuaalioikeustiedon turvaaminen niille väestöryhmille, joilla ei aiempien elinolosuhteiden vuoksi – esim. kieli- tai kulttuuriset esteet – ole ollut riittävää ja oikeaa tiedonsaantimahdollisuutta**, samoin kuin **hedelmällisyystietouden vahvistaminen ja monipuolinen lapsettomuushoitojen tarjonta ilman syrjintää.**

Ennalta ehkäisevät toimet ovat tärkeitä myös lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi. Lapsiin kohdistuvan väkivallan muodot vaihtelevat. Esimerkiksi lapsen pitkäaikainen sairaus tai vamma lisää lapsen riskiä joutua kaltoinkohdeksi. Tytöt ja pojat altistuvat väkivallalle hieman eri tavoin: Pojilla on enemmän fyysisen uhan kokemuksia kuin tytöillä, tytöt kokevat enemmän seksuaalista häirintää ja väkivaltaa sekä henkistä tai fyysistä väkivaltaa perheessä. (THL)

Väkivallan ehkäisemisen ja siihen puuttumisen työkaluja on kehitettävä ja pidettävä käytössä yhteiskunnan eri toimijoiden yhteistyönä. Esimerkiksi Väestöliiton Et ole yksin -palvelu on tuottanut verkkokurssin lapsiin kohdistuvan häirinnän ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Kurssi on suunnattu erityisesti urheiluseurojen valmentajille, työntekijöille ja vapaaehtoisille.

Suomen on edistettävä erityisesti **seksuaalioikeuksien toteutumista EU:ssa ja kansainvälisillä foorumeilla**. Seksuaalioikeudet ovat yksi keskeisimmistä tasa-arvoa edistävästä asioista. Tasa-arvoa ei voida saavuttaa, jos kaikki eivät voi päättää omasta kehostaan, lapsiluvustaan sekä pari- ja muista ihmissuhteistaan. Tasa-arvon edistämiseksi on siis huomioitava erityisesti heikoimmassa asemassa olevien, kuten naisten ja tyttöjen, vammaisten ihmisten ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen seksuaalioikeudet.

Ennaltaehkäistään erityisesti naisiin ja tyttöihin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa. Ennaltaehkäistään vähemmistöryhmiin, kuten transihmiset, vammaiset, rodullistetut ihmiset, kohdistuvaa väkivaltaa. Moniperusteisuus on oltava mukana arvioinneissa, ratkaisuissa ja toimenpidesuosituksissa.

Suomessa on samalla purettava myös stereotyyppistä ajattelua miehistä/nuorista miehistä/pojista väkivallan tekijöinä ja uhreina nimenomaan maskuliinisuuden näkökulmasta. On perehdyttävä myös muihin näkökulmiin ja taustatekijöihin niin tutkimuksen kuin erilaisten interventtioiden ja toimenpiteiden myötä. Ennaltaehkäiseviä toimia on saatava aikaan, ja seurantaa on tehtävä erilaisten tilastojen ja indikaattorien avulla.

Poikaerityinen osaaminen ja palvelut ovat yksi tapa pyrkiä muuttamaan voimakkaina koettuja sukupuolispesifejä odotuksia, jotka estävät osaa pojista näyttämästä tunteitaan tai avun tarvettaan. Järjestössämme Väestöliitossa Poikien puhelin toimii tällaisena palveluna valtakunnallisesti.

Toisaalta **on otettava vahvasti esiin tekijän näkökulma ja vastuu**, koskien esimerkiksi ihmiskaupan toteuttamista, pedofiliaa, väkivaltaista radikalisoitumista, poliittisia tai uskonnollisia ääriliikkeitä, erilaisia rikollisryhmiä, kunniamurhia, lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa uskonnollisissa yhteisöissä ym. **On erittäin tärkeää ehkäistä ja hillitä sellaisten radikaalien liikkeiden nousua, joilla on yhtymäkohtia rasismiin ja seksismiin ja jotka kyseenalaistaisivat ihmisoikeudet niin Suomessa kuin muissa maissa.**

Väestöliitto kannattaa **tasa-arvosuunnitteluvaihtoehtoa sekä sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevien säännösten soveltamista varhaiskasvatukseen.** Tasa-arvosuunnitteluvaihtoehtoa toteuttamisessa ja tasa-arvosuunnitelman sisällössä tulee ehdottomasti kiinnittää huomiota lasten osallisuuteen. Lisäksi lapsille tulee varata mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen heidän ikänsä ja kehitysvaiheensa huomioon ottaen.

Samoin tasa-arvosuunnittelun toteutuksessa Väestöliitto on esittänyt yhtenä toteutusvaihtoehtona myös sitä, että **ainakin ensi vaiheessa varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnitelman tekeminen olisi kunnan vastuulla. Näin uudistus ei lisäisi varhaiskasvatuksen opettajien ja muun henkilöstön työtaakkaa, joka on jo nyt varsin suuri.**

Nykymuodossaan varhaiskasvatussuunnitelman (vasu) perusteissa sukupuolisensitiivisyys ja tasa-arvo ovat jo hyvin esillä; tosin siitä puuttuvat tarkemmat sovitteet käytänteet. Varhaiskasvatuksen henkilöstö voisi soveltaa kuntien tasa-arvosuunnitelmaa, joka olisi jo valmiiksi tehty käytännönläheiseksi lapsiryhmiä varten. Varhaiskasvatuksen henkilöstö kirjaisi omiin ryhmävasuihinsa käytännön toimenpiteet aiheeseen liittyen oman ryhmänsä näkökulmasta, ilman laajojen toimeenpanosuunnitelmien velvoitetta.

Nykyinen tasa-arvolaki eli Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) sisältää koulutuksen ja opetuksen osalta yleisen tasa-arvon edistämismääräyksen sekä tasa-arvosuunnitelman laatimismääräyksen. Varhaiskasvatusta koskeva esitys täydentää voimassa olevaa tasa-arvosuunnittelun järjestelmää hyvin siten, että **suunnitelmallinen tasa-arvotyö aloitettaisiin jatkossa jo varhaiskasvatuksessa, toisin sanoen alle kouluikäisten lasten kohdalla.**

Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden saaminen läpileikkaavasti varhaiskasvatuksen arkeen vaatii muutosta ammattilaisten, vanhempien ja lapselle muiden läheisten aikuisten asenteissa, samoin arkisissa käytännöissä ja käsitteiden käytössä niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa. On tärkeää karsia luokitteluja ja erotteluja lasten tai heidän perheidensä välillä. Tämä koskee myös sukupuolen määrittelyjä. Erilaiset leimat ja luokittelut yleensä lisäävät eroja enemmän kuin tuottavat tasa-arvoa ihmisten kesken.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuskoulutus tulee liittää osaksi varhaiskasvatuksen eri ammattiryhmien koulutusta ja myös täydennyskoulutusta. Olemme Väestöliitossa oman toimintamme yhteydessä havainneet, että muun muassa varhaiskasvatuksen henkilöstöpula johtaa siihen, että jotkut kunnat eivät lähetä henkilöstöään työaikana täydennyskoulutuksiin, vaikka koulutukset olisivat maksuttomia. Myös henkilöstön koulutuksen

ja jatkuvan oppimisen näkökulmasta varhaiskasvatuksen resurssiongelmien ratkaiseminen on tärkeää ja kiireellistä.

Varhaiskasvatuksessa ja tasa-arvopolitiikassa on kiinnitettävä huomiota myös huoltajien kohtaamiseen. Huoltajien kohtaamisessa on tärkeää paitsi lapsen tasa-arvon näkökulma, myös huoltajien itsensä kohtaaminen arvostavasti ja syrjimättömästi riippumatta kunkin sukupuolesta tai henkilökohtaisista taustoista tai ominaisuuksista. **Perheiden monimuotoisuuden ymmärrystä on tarpeen vahvistaa ammattilaisten koulutuksessa.**

Tasa-arvoisesti hyvinvoiva Suomi: töissä ja kotona – ja näiden välissä?

Sosiaaliturvauudistuksen yhtenä päätavoitteena on työllisyyden, osallisuuden ja elinikäisen oppimisen edistäminen sukupuolten tasa-arvoa vahvistavalla tavalla. **Sote-uudistuksessa on tärkeää ottaa huomioon sukupuolten erilainen työmarkkina-asema ja hoivavastuun epätasainen jakautuminen sekä niiden mahdolliset vaikutukset eläkkeisiin, sosiaaliturvaan ja palvelujen käyttöön.** Näiden erojen vaikutukset kumuloituvat ihmisen koko elinkaarelle ja vaikuttavat myös eläkkeiden kertymiseen. **Onnistuessaan sosiaaliturvauudistuksella on myönteisiä vaikutuksia eri sukupuolten eläketurvaan ja tasa-arvoon.**

Toimeentuloturvan uudistamisen ohella on kiinnitettävä huomiota työn ja perheen, sekä erityisesti työn ja omaishoivan, yhteensovittamisen mahdollisuuksiin ja **tuettava lainsäädännöllisin ja erilaisin kannustavin toimin perheystävällisen työkultuurin kehittämistä ja vahvistumista eri alojen työpaikoilla.**

Suomen matalasta syntyvyydestä ja eliniän pitenemisestä johtuva väestön nopea ikääntyminen koskettaa eri sukupuolia eri tavoin. **Naisvaltaisten terveydenhuollon ja hoivapalveluiden tarve lisääntyy nopeasti, ja samaan aikaan nämä alat kärsivät työvoimapulasta sekä voimistuneesta alalta paosta, johtuen muun muassa resurssin niukkuudesta suhteessa tarpeisiin ja matalapalkkaisuudesta.** Syksyllä 2022 saavutettu hoitoalan sopimus työkiistassa ei yksinään heti ratkaise pitkän ajan kuluessa syntyneitä ongelmia ja resurssihaasteita. Muita ratkaisuja tarvitaan välittömästi.

Työikäisen väestön osuuden vähetessä omaishoidon merkitys ikääntyneiden hoivan muotona vahvistuu. Omaishoitajista selkeä enemmistö on naisia. Toisaalta naisilla on keskimäärin pidempi eliniänodote, ja esimerkiksi yksinäisyyteen liittyvät terveys- ja hyvinvointiongelmien ovat keskimäärin yleisempiä miehillä. **Omaishoitajien hyvinvointia on tuettava ja lähiomaisen laadukkaaseen hoitoon kehitettävä sellaisia ratkaisuja, jotka ovat paitsi inhimillisiä myös sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta kestäviä.**

Monien hyvien tasa-arvosaavutusten rinnalla Suomen erityisenä ongelmana työelämässä on ollut eri alojen voimakas sukupuolittainen segregoituminen, mikä tulee selkeästi ilmi myös selonteosta: miehet eivät juurikaan hakeudu perinteisille naisvaltaisille aloille, kuten hoiva-, kasvatusta- ja sosiaalialalle. **Jatkossa on kaikessa päätöksenteossa ja viestinnässä kiinnitettävä huomiota siihen, että ei vahvisteta yksipuolista käsitystä miesten vs. naisten töistä ja hoivavastuun jaosta.** Lisäksi tavoitteena ja houkuttimena olisi edelleen tukea naisvaltaisten hoiva-, kasvatusta- ja sosiaalialojen palkkakehitystä ja työoloja (ml. riittävät henkilöresurssit), jolla on vaikutusta kaikkiin sukupuoliin ja koko yhteiskuntaan. Seurantaa koulutusalojen ja eri toimialojen sukupuolisegregaatiosta ja sen toivottavasta vähenemisestä on tehtävä eri tilastojen ja indikaattorien avulla.

Perheellistymisen vaikutukset jakautuvat edelleen epätasa-arvoisesti niin koko yhteiskunnassa kuin yksilötasolla. **Naisvaltaisten alojen työntekijät kantavat jatkuvasti miesvaltaisia aloja suuremman taloudellisen taakan perhevapaista.** Perhevapauudistus osaltaan muuttaa kehityksen suuntaa, mutta se ei yksin riitä. Perhevapaiden voi ennustaa aiheuttavan synnyttäneille henkilöille jatkossakin enemmän ja pidempiä urakatkoksia kuin toiselle vanhemmalle. Tällä on vaikutusta myös eläkekertymiseen. Naisten henkilökohtainen elämänaikainen ansiotulokertymä kärsii lastensaannista huomattavasti, kun taas perheelliset miehet tienaavat keskimäärin lapsettomia enemmän. Näihin asioihin on saatava käytännön muutosta muunkin kuin sosiaaliturva- ja perhevapauudistuksen toteutumisen myötävaikutuksella.

Samoin riskinä voidaan pitää imettävän vanhemman kokemaa syrjintää työpaikalla työn ja perheen yhteensovittamista koskeissa tilanteissa ja urakehityksen kannalta, sekä näistä johtuen imettäjän hyvinvoinnin vaarantumista ja negatiivisia vaikutuksia imetyksen jatkamiseen, talouteen ym. **Suomi ei ole vielä ratifioinut ILO:n äitiyssuojelun uudistamista koskevaa yleissopimusta n:o 183.** Yleissopimus

velvoittaa takaamaan naiselle oikeuden yhteen tai useampaan päivittäiseen imetystaukoon tai päivittäiseen työajan lyhennykseen lapsen imettämiseksi. Imetystauot ja työajan lyhennys laskettaisiin työajaksi, ja niistä maksettaisiin sen mukaisesti. Näitä toimia ei Suomessa ole nähty tarpeellisiksi vanhempainvapaiden keston ja työajan lyhentämismahdollisuuksien vuoksi.

Väestöliitto, samoin kuin lapsiasiavaltuutettu, pitää tätä asetelmaa hyvin ongelmallisena: **YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissa nro 15 edellyttänyt, että sopimusvaltiot takaavat ILO:n äitiyssuojelun uudistamista koskevan yleissopimuksen n:o 183 noudattamisen.** Suomessa imetystä koskevan työaikalainsäädännön puuttuminen vaikeuttaa lasten oikeutta parhaaseen ravintoon sekä imettäjän turvaa työelämässä. Tältä osin **lainsäädännön puuttuminen ei tue asiaa koskevaa kansainvälistä tutkimusnäyttöä eikä niitä tavoitteita, joita on olemassa WHO:n suosituksissa ja YK:n lapsen oikeuksien komitean rintaruokinnan edistämistä koskevissa tavoitteissa ja kansallisen imetyksen edistämisen toimintaohjelmassa.**

Imetyksen jatkamista osana toimivaa työn ja perheen yhteensovittamista ja sukupuolten tasa-arvoa tulisi Suomessa tukea aktiivisesti erilaisin käytännön toimin ja lainsäädäntöä kehittämällä. Sitä pitää edistää kansainvälisten suositusten sekä kansallisen imetyksen edistämisen toimintaohjelman mukaisesti.

Pitkät perhevapaat ovat kaikkien vanhempien oikeus sukupuoleen katsomatta. **Asennemuutosta tarvitaan kuitenkin edelleen eri alojen työpaikoilla. Kaikissa työpaikkaorganisaatioissa voidaan tehdä aktiivisia ja kannustavia toimia perhevapaiden käytännön toteuttamiseksi lainmukaisesti ja sujuvasti.**

Käytännön osaamista ja resursointia perhevapaiden toteutukseen ja sukupuolineutraaliin kannustamiseen työpaikoilla ja muualla yhteiskunnassa on vahvistettava. Lisäksi on tuettava rakenteellisia toimia, joilla muokataan käsitystä miehen roolista ja puretaan historiallista painolastia siitä, minkälaista isyys on ja mitä isiltä odotetaan töissä vs. äideiltä odotetaan kotona. On tuettava vanhemmuuden moninaisuutta, erilaisia yksilöllisiä ja perhekohtaisia ratkaisuja ja erilaisia tilanteita eri perhevaiheissa.

Tavoitteena tulee Suomessa olla, että **lastensaannin henkilökohtaiset ja yhteiskunnalliset vaikutukset talouteen, uraan, vapaa-aikaan ja hyvinvointiin ovat mahdollisimman samankaltaiset riippumatta lapsen saaneen henkilön sukupuolesta.** Juuri voimaan astuneen perhevapaaudistuksen toteutumista käytännössä niin perheissä kuin työpaikoilla on seurattava tarkasti lähivuosina ja tehtävä perhevapaamalliin tarvittaessa korjausliikkeitä, jotta sukupuolten ja vanhemmuuden tasa-arvo pääsee toteutumaan.

Vanhemmuuden tasa-arvotavoite tulee asettaa myös lapsitoiveiden toteuttamismahdollisuuksien näkökulmasta. Lapsettomuus on Suomessa kasvanut viime vuosikymmenen aikana erityisesti vähemmän koulutetuilla ja pienituloisilla naisilla ja miehillä. Lapsettomien osuus on yli 50-vuotiaista naisista jo 26 prosenttia ja miehistä 35 prosenttia. Taloudelliset huolet ja tulevaisuuden näkymien epävarmuus sekä lisääntymisterveyden haasteet voivat lykätä perheen perustamista ja lapsihaaveita. Seurantaa on tehtävä sekä perheitä koskevien tilastojen että työpaikka- ja toimialakohtaisten, kunnallisten ja valtakunnallisten indikaattorien avulla. Suomen tilannetta on myös verrattava muiden maiden tilanteeseen.

Työelämässä tarvitaan uutta syrjintää ehkäisevää lainsäädäntöä. Esimerkiksi yhden vanhemman perheiden huoltajien, etävanhempien, sateenkaariperheellisten, erityistarpeisen lapsen huoltajien ja lapsen kuoleman kokeneiden asema kaipaa parannusta. Samoin hedelmöityshoidossa käyvien ja lasta adoptoivien asema työelämässä kaipaa vahvistamista. Esimerkiksi irtisanominen tai lomauttaminen voi keskeyttää adoptioprosessin.

Yhteenveto ja ehdotus lainsäädännön uudistamiseksi

Yksilön kannalta on merkittävää, joutuuko hän syrjinnän ja ihmisoikeusloukkauksen kohteeksi, ja mitkä ovat loukkauksen seuraukset hänen tilanteessaan ja elämässään. Loukkaus ei koskaan ole hyväksyttävää ja se tuottaa kärsimystä riippumatta siitä, onko taustalla yksi vai useampi syrjintäperuste.

Tällä hetkellä moniperustaisen syrjinnän määrittely eroaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä niin, että tasa-arvotyössä moniperustaisuus edellyttää aina sukupuolisyrjinnän näkökulmaa, mutta yhdenvertaisuustarkastelussa sukupuoli ei ole määritelmään aina kuuluva erotteluperuste. Tarkastelun tulisi aina olla sensitiivistä kaikkien syrjintäperusteiden suhteen. Tasa-arvotarkastelun pitäisi olla sensitiivistä naisten/tyttöjen, miesten/poikien ja muunsukupuolisten aikuisten/lasten näkökulmasta.

Tilanteen selkiyttämiseksi tasa-arvolaki ja yhdenvertaisuuslaki olisi syytä yhdistää yhdeksi kokonaisuudeksi. Tällöin yksi laki ohjaisi yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja syrjimättömyyden suunnittelua, arviointia ja valvontaa. Yksi laki kattaisi myös moniperustaisen syrjinnän tilanteet. Käytäntöjen yhtenäistäminen selkeyttäisi ja helpottaisi lain käytännön soveltamista ja voisi pitkällä ajalla tehostaa tavoitteiden saavuttamista.

Lisäksi on kiinnitettävä painavasti huomiota lasten oikeuksien toteutumiseen ja erityisesti laadukkaan ja tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen toteuttamista vaikeuttaviin haasteisiin. **Seuraavilta hallituksilta on edellytettävä konkreettisia suunnitelmia tilanteen korjaamiseksi ja lasten varhaiskasvatusoikeuden yhdenvertaiseksi toteuttamiseksi.**

On tärkeää, että Suomi pyrkii tasa-arvon kärkimaaksi sekä samalla sosiaalisesti, ekologisesti ja taloudellisesti kestäväksi yhteiskunnaksi. Suomen sitoutuminen Yhdistyneiden kansakuntien kestävä kehityksen tavoitteiden saavuttamiseen on tärkeää. Tavoitteet on niissä asetettu vuoteen 2030 asti.

Selonteossa asetetaan Suomen pitkän ajan tasa-arvopoliittiset tavoitteet erityisesti 2020-luvulla. Ne tukevat läpileikkaavasti Agenda 2030 toimintaohjelman tavoitetta sukupuolten tasa-arvon toteutumisesta. Toivottavasti Suomi pääsee 2030-tasa-arvotavoitteisiin viimeistään seuraavien seitsemän vuoden aikana. On myös hienoa kuulla, että sosiaali- ja terveysministeriössä on valmistelussa tasa-arvon seurantajärjestelmä. Tämä on erittäin tärkeä uudistus Suomen tasa-arvopoliittikan tulevaisuuden ja seurannan kannalta.

Yhteenvedona Väestöliitto ehdottaa, että tasa-arvoselonteosta antamassaan mietinnössä eduskunta edellyttäisi hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin tasa-arvolain ja yhdenvertaisuuslain yhdistämiseksi yhdeksi kokonaisuudeksi., jotta yksi laki ohjaisi yhdenvertaisuuden, sukupuolten tasa-arvon ja syrjimättömyyden suunnittelua, arviointia ja valvontaa ja kattaisi myös moniperustaisen syrjinnän tilanteet.

Tämä tekisi kokonaisuudesta myös ihmisten kannalta ymmärrettävämmän. Nykyinen tilanne on viranomaisvaltuuksien kannalta epäselvä. Tämä vastaisi esimerkiksi muissa Pohjoismaissa hyväksi koettua suuntaa.

Helsinki, 17.10.2022

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja

Anna Kokko
erityisasiantuntija, kehityspäällikkö